

Piotr Jeżak

Sprawiedliwość proceduralna jako gwarancja ochrony praw jednostki w postępowaniu sądowym

Rozprawa jest próbą dokonania całościowej oceny zgodności podstawowych założeń polskich procedur sądowych z konstytucyjnymi oraz międzynarodowymi standardami sprawiedliwości proceduralnej.

Pojęcie sprawiedliwości proceduralnej zostało zrekonstruowane na podstawie analizy orzecznictwa sądowego, analizy tekstów aktów normatywnych i innych aktów prawnych oraz poglądów doktryny. Zdefiniowane kryteria sprawiedliwości proceduralnej posłużyły do oceny prawodawstwa polskiego. Analizie poddano przepisy ustaw (przede wszystkim kodeksu postępowania karnego, kodeksu postępowania cywilnego, prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, prawa o ustroju sądów administracyjnych oraz prawa o ustroju sądów powszechnych) oraz w mniejszym zakresie rozporządzeń.

W dysertacji dokonano analizy wybranych instytucji procesowych relewantnych z punktu widzenia kryteriów sprawiedliwości proceduralnej. Przeprowadzono analizę istotnych zmian ustawodawczych na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. W wyniku przeprowadzonych badań, wskazano pewne wątpliwości związane z poszczególnymi konstrukcjami prawnymi oraz sformułowano rekomendacje dla ustawodawcy.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano genezę sprawiedliwości proceduralnej jako wartości prawnie chronionej. Sprawiedliwość proceduralna jest ogólną zasadą prawa w znaczeniu opisowym wynikającą z klauzuli demokratycznego państwa prawnego, mającą zastosowanie do wszystkich relacji proceduralnych pomiędzy jednostką a państwem.

W rozdziale drugim zdefiniowano gwarancje sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu sądowym. Na tak rozumianą sprawiedliwość składają się: prawo jednostki do wysłuchania, prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, prawo do osobistego udziału w czynnościach procesowych, prawo do wszechstronnego zbadania okoliczności sprawy, przewidywalność przebiegu postępowania, prawo do uzyskania w sposób zrozumiały motywów rozstrzygnięcia oraz prawo do zaskarżania orzeczeń sądu wydanych w pierwszej instancji. Sprawiedliwość proceduralną urzeczywistnia także konstytucyjny status władzy sądowniczej i odpowiadające mu prawo jednostki do rozpatrzenia sprawy przez sędziego bezstronnego oraz sąd właściwy, niezależny, niezawisły oraz ustanowiony ustawą.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę ogólnych gwarancji procesowych wspólnych dla trzech postępowań sądowych. W rozdziale czwartym zaprezentowano specyficzne problemy związane z zachowaniem sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Rozdział piąty został poświęcony instytucjom i unormowaniom charakterystycznym dla postępowania cywilnego. W rozdziale szóstym dokonano analizy specyficznych problemów związanych z zachowaniem sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu karnym. Rozdział siódmy został poświęcony problematyce skutków naruszenia zasady sprawiedliwości proceduralnej.

Na moment zakończenia prowadzonych badań przyjęto, że generalnie procedury karna, cywilna oraz sądowoadministracyjna spełniają standardy sprawiedliwości proceduralnej określone w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Praca przedstawia pewne postulaty *de lege ferenda*, których realizacja umożliwi pełniejsze urzeczywistnienie sprawiedliwości proceduralnej.